

مسئولیت مدنی ضابطان دادگستری
در فقه و حقوق

مؤلف:

دکتر علی علی پور رجبی

سرشناسه	: علی پور رجیبی، علی، ۱۳۵۴
عنوان قراردادی	: ایران، قوانین و احکام / Iran. Laws, etc.
عنوان و نام پدیدآور	: مسئولیت مدنی ضابطان دادگستری در فقه و حقوق / مؤلف علی علی پور رجیبی
مشخصات نشر	: تهران، کتاب آوا، ۱۳۹۶
مشخصات ظاهری	: ۲۲۴ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۴۶-۳۳۰-۱
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: مسئولیت (حقوق) -- ایران / Liability (Law) -- Iran
موضوع	: مسئولیت (فقه) / Lianility (Islamic law)
رده ی کتبه	: ۱۳۹۶ م ۸۵/ع ۳۹/ک MH۸۳
بند دیوبی	: ۳۴۶/۵۵۰۲
شماره کتابشناس ملی	: ۴۶۷۸۸۵۱

مسئولیت مدنی ضابطان دادگستری

در فقه و حقوق

انتشارات آوا

مؤلف:	دکتر علی علی پور رجیبی
ناشر:	انتشارات کتاب آوا
نوبت چاپ:	اول ۱۳۹۶
شمارگان:	جلد ۱۰۰۰
قیمت:	۱۳۵۰۰۰ ریال
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۳۴۶-۳۳۰-۱

نشانی دفتر مرکزی: انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، بین بست و جنت، پلاک ۴، طبقه ۲، واحد ۴
شماره های تماس: ۶۶۹۷۴۶۴۵ | ۶۶۹۷۴۱۳۰ | ۶۴۰۰۹۹۱ | ورنکار: ۶۶۴۶۱۱۵۸

www.avabook.com avabook.kazemi@yahoo.com

فروشگاه کتاب آوا: اسلام شهر، خیابان صیاد شیرازی، روبروی دانشگاه آزاد اسلامی، جنب دادگستری

تلفن: ۵۶۳۵۴۶۵۱

هرگونه تکثیر این اثر از طریق ارسال یا بارگذاری فایل الکترونیکی، یا چاپ و نشر کاغذی آن بدون مجوز ناشر، به هر شکل، اعم از فایل، سی دی، افست، ریسوگراف فتوکپی، زیراکس یا وسایل مشابه، به صورت متن کامل یا صفحانی از آن، تحت هر نام اعم از کتاب، راهنما، جزوه، یا وسیله کمک آموزشی، در فضای واقعی یا مجازی، و همچنین توزیع، فروش، عرضه یا ارسال اثری که بدون مجوز ناشر تولید شده، موجب پیگرد قانونی است.

فهرست مطالب

۹	مقدمه
۹	۱. بیان مآله
۱۰	۲. پیشینه تحقیق
۱۱	۳. اهداف تحقیق
۱۱	۴. فرضیه‌های تحقیق
۱۲	۵. ساماندهی تحقیق
۱۲	۶. روش تحقیق
	فصل اول: کلیات
۱۵	مبحث نخست: مفهوم مسئولیت مدنی
۱۶	گفتار اول: در حقوق
۱۷	گفتار دوم: در فقه
۱۹	مبحث دوم: ضابطان دادگستری
۱۹	گفتار اول: تعریف ضابطان دادگستری
۲۲	گفتار دوم: انواع ضابطان دادگستری
۲۳	الف) ضابطان عام
۲۳	۱. نیروی انتظامی
۲۶	۲. نیروهای مسلح
۲۷	ب. ضابطان خاص
۲۹	مبحث سوم: انواع مسئولیت ضابطان
۲۹	گفتار اول: مسئولیت مدنی
۳۱	گفتار دوم: مسئولیت اداری
۳۲	گفتار سوم: مسئولیت کیفری
	فصل دوم: مبنا و عناصر و ارکان مسئولیت مدنی ضابطان دادگستری در فقه و حقوق
۳۵	مبحث نخست: مبانی مسئولیت در فقه
۳۹	گفتار اول: قاعده لاضرر (جبران ضرر)
۳۹	الف) در اهمیت موضوع

- ب: مدارک قاعده ۳۹
- ج) قیود "فی الاسلام" و "علی مؤمن" ۴۷
۱. قید "فی الاسلام" ۴۷
۲. کلمه "علی مؤمن" ۴۹
- د) در معنای حدیث ۵۰
۱. در معنای ماده "ضرر" ۵۰
۲. در معنای هیأت افرادی "ضرر" و "لا ضرار" ۵۲
۳. در هیأت ترکیبی لا ضرر و لا ضرار ۵۵
- گفتار دوم: تقصیر ۶۵
- مبحث دوم: عناوین مسئولیت در فقه و حقوق ۶۷
- گفتار اول: غصب ۶۸
- گفتار دوم: اتلاف ۷۳
- گفتار سوم: تسبیب ۸۲
- مبحث سوم: مبدل مسئولیت در حقوق ۸۹
- گفتار اول: حقوق ایران ۸۹
- گفتار دوم: حقوق کشورهای خارج ۹۵
- الف) نظریه تقصیر ۹۵
- ب) نظریه خطر ۹۶
- ج) نظریه‌های مختلط ۹۸
- د) نظریه تضمین حق ۹۹
- مبحث چهارم: ارکان مسئولیت ۱۰۱
- گفتار اول: ارتکاب فعل زیانبار ۱۰۱
- الف) فعل مثبت ۱۰۴
۱. بازداشت غیر قانونی ۱۰۶
۲. تعقیب غیر مجاز ۱۰۶
۳. تیراندازی ۱۰۷
۴. مسئولیت ناشی از شکنجه ۱۰۸
۵. مسئولیت ناشی از اجرای احکام مدنی ۱۰۸
۶. مسئولیت ناشی از ابلاغ قضایی ۱۰۸
۷. مسئولیت ناشی از بکارگیری اتومبیل ۱۰۹
- ۱-۷. مسئولیت دارنده اتومبیل ۱۱۰
- ۲-۷. امکان رجوع به ضابطان دادگستری ۱۱۲

۱۱۴	۸. مسئولیت ناشی از مالکیت و بکار گیری حیوانات در انجام وظیفه
۱۱۶	۹. مسئولیت ناشی از انجام معاینات محلی
۱۱۸	(ب) فعل سلبی انواع و مصادیق
۱۲۰	۱. انواع مسئولیت ناشی از افعال سلبی
۱۲۰	۱-۱. ترک فعل ضمن یک فعل
۱۲۰	۱-۲. در مراقبت از اشیاء و حیوانات
۱۲۱	۱-۳. در محافظت اشخاص
۱۲۲	۱-۴. بدون وجود تکلیف قانونی خاص
۱۲۳	۵- ترک فعل به همراه علت دیگر
۱۲۳	۱-۶. ر. ازدیاد خسارت (اقدام)
۱۲۴	۱-۷. ترک فعل شرایط
۱۲۴	۲. مصادیق مسئولیت ناشی از افعال سلبی
۱۲۴	۱-۲. عدم حساس شدن
۱۲۵	۲-۲. عدم مراقبت
۱۲۶	۲-۳. اهمال در حفظ تجهیزات نظامی
۱۲۶	۲-۴. اهمال در نگهداری از بازداشت شدگان
۱۲۷	گفتار دوم: وجود ضرر و شرایط آن
۱۳۳	الف: مسلم بودن
۱۳۵	ب: مستقیم بودن
۱۳۶	ج: قابل پیش بینی بودن
۱۴۱	د: اقدام زیانده
۱۴۵	گفتار سوم: رابطه سببیت

فصل سوم: قلمرو و موانع مسئولیت مدنی ضابطان دادگستری

۱۴۹	مبحث نخست: قلمرو در فرض وحدت سبب
۱۵۲	گفتار اول: خسارتهای مادی
۱۵۳	الف) مالی
۱۵۴	(ب) عدم النفع
۱۵۹	گفتار دوم: خسارتهای جانی
۱۵۹	الف) دیه
۱۶۱	(ب) مازاد دیه
۱۶۳	گفتار سوم: ضررهای معنوی
۱۶۳	الف) روحی

۱۶۷	ب) خسارتهای ناشی از نقض حریم خصوصی
۱۶۹	ج) خسارتهای ناشی از سلب آزادی
۱۷۱	مبحث دوم: قلمرو در فرض تعدد اسباب
۱۷۲	گفتار اول: اشتراک در مسئولیت
۱۷۴	گفتار دوم: نظریه سبب اقوی
۱۷۶	گفتار سوم: نظریه سبب متأخر در وجود
۱۷۶	گفتار چهارم: سبب مقدم در وجود
۱۷۷	گفتار پنجم: سبب مقدم در تأثیر
۱۷۹	مبحث سوم: موانع مسئولیت مدنی ضابطان دادگستری
۱۷۹	گفتار اول: موانع برقراری رابطه سببیت
۱۷۹	الف) عدم قصد
۱۸۴	ب) اضطرار
۱۸۹	ج) رضایت
۱۹۱	د) فعل شخص ثالث
۱۹۳	هـ) احسان
۱۹۶	ز) غرور
۱۹۸	س) دفاع مشروع
۲۰۳	ش) اکراه
۲۰۵	گفتار دوم: موانع مربوط به حکم قانون و دورمقام صالح قانونی
۲۰۵	الف) حکم قانون
۲۰۸	ب) دستور مقام صالح قانونی
۲۱۱	ج) اعمال حاکمیت
۲۱۳	نتایج
۲۱۶	پیشنهادهای
۲۱۷	منابع

مقدمه

الهی انا الفقیر فی غنای فکیف لا اکون فقیراً فی فقری؛ الہی انا الجاہل فی علمی، فکیف لا اکون جہولاً فی جہلی

گرچه برخی نویسندگان عدم طرح مباحث مسئولیت مدنی مشاغل به طور جداگانه را از کاستی حقوق ایران و برخی^۲ حقن نفوذ را توسعه دهنده حقوق ایران می‌شمارند لیکن با طرح مباحث تفصیلی افراط و تفریط اقاله مشخص خواهد شد. در این مقدمه به اختصار موضوع تحقیق و اهمیت آن، مطالعات انجام شده و فرضیه تحقیق را بیان می‌کنیم.

۱. بیان مسأله

از آنجایی که مسئولیت مدنی هم در حوزہ مباحث کیفری و هم در حوزہ مباحث مربوط به تعهدات و قراردادهای مطرح می‌شود و حتی می‌توان گفت که بیش از تعهدات و قراردادها در مباحث کیفری مطرح است چرا که بیش‌تر خسارتها ناشی از جرائمند، اهمیت آن دو چندانه می‌یابد.

در مباحث حقوقی مسئولیت‌های حرفه‌ای و شغلی مشاغل به طور خاص طرح نشده است و غالباً نویسندگان محترم حقوقی به قواعد عمومی مسئولیت مدنی بسنده می‌کنند. اما که باید بررسی مدنی ضابطان دادگستری که بیش از سایر مشاغل در معرض مسئولیت قرار دارند. لذا این پژوهش در راستای این هدف انجام پذیرفته است.

ضابطان دادگستری، با توجه به مسئولیتها و تکالیف آنها و از آنجایی که این قشر خدوم بازوان اجرایی قوه قضاییه می‌باشند و جایگاه آنان در جامعه، غالباً مانع از طرح دعوای مطالبه خسارت

۱. ازدعای امام حسین در روز عرفه.

۲. هاشمی، احمد علی، دامنه مسئولیت مدنی، ص ۷.

علیه آنان می‌گردد و قلت پرونده‌های مطروحه در این خصوص مؤید این مطلب است. طرح مسئولیت مدنی آنان را لازم و ضروری می‌نمایند.

و سؤال‌های زیادی از جمله اینکه آیا متهم یا شهروند می‌تواند در صورت و رود خسارت و کامل بودن اضلاع مسئولیت مدنی علیه ضابطان دادگستری اقامه دعوا نماید؟ و یا حدود و ثغور آن تا کجاست؟

و پاسخ به این سؤال که، آیا آشنا کردن شهروندان با مسئولیت مدنی ضابطان دادگستری باعث دقت آنها در انجام وظایف و تکالیف می‌شود یا خیر؟ و پاسخ به سئوالهای دیگر همچنین تلاش برای یافتن مبنای مسئولیت مدنی در فقه و حقوق و در نهایت سهولت طرح دعاوی مربوطه، مشخص شدن آثار دادی آن، روشن شدن مبانی مسئولیت مدنی، ارکان و شرایط و حدود مسئولیت آنان در فقه و تطبیق آن با حقوق موضوعه، از مسائل این رساله می‌باشند.

مگر چه در باب مسئولیت مدنی، احکام و قواعد آن تقریباً در تمامی ابواب فقهی پراکنده است، ولی با تأمل و بررسی، مراتب مسئولیت مدنی ضابطان دادگستری را مشخص نمود. و مسأله دیگری که این نوشتار در پی پاسخ دادن به آن است این که آیا قواعد و احکام مسئولیت مدنی ضابطان دادگستری قواعد جداگانه است یا همان قواعد عمومی مسئولیت مدنی است و اینکه آیا مسئولیت مدنی ضابطان دادگستری، از نوع قرار دادی است یا خارج از قرار داد؟

۲. پیشینه تحقیق

در باب مسئولیت مدنی آثار خوبی از بزرگان و علمای حقوق، وجود دارد از جمله، کتاب پیراج الزام‌های خارج از قرار داد، ضامن قهری استاد ارجمند جناب دکتر داتودیان به عنوان منبع خوب و مهم مسئولیت مدنی در حقوق ایران جاودانه است. ولی بطور خاص آثار موجود در راستای بررسی مسئولیت مدنی حرف و مشاغل می‌توان به مسئولیت ناشی از حوادث رانندگی و مقاله مسئولیت مدنی ضابطان دادگستری استاد ارجمند دکتر بختیار عباسلو، مسئولیت مدنی سازندگان و فروشندگان کالا، اثر دکتر حسن جعفری تبار، مسئولیت مدنی قاضی در حقوق ایران، مسئولیت مدنی کارشناسان دادگستری، مسئولیت ضابطان در حقوق شهروندی مسئولیت مدنی پلیس و پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد نراق، وظایف و

محدودیت‌های نیروی انتظامی در جایگاه ضابطین دادگستری جواد افروغی، و پژوهشی از این قبیل، مسئولیت مدنی ضابطان دادگستری که تقدیم می‌گردد.

در موضوع بحث این رساله به طور مشخص، تحقیقاتی انجام نشده است و اگر انجام شده باشد، باز هم به لحاظ اهمیت و جایگاه این قشر مخدوم جای طرح دارد.

و سابقه مسئولیت مدنی در ادوار زندگی بشری به درازای عمر انسان است و مسئولیت مدنی و کیفری زمانی متحد بودند و از گسترش ارتباطات اجتماعی الزاماً مسئولیت مدنی از مسئولیت کیفری جدا شد. امروزه در حقوق کشورهای دنیا بررسی مسئولیت مدنی مشاغل به طور جداگانه انجام می‌پذیرد، و جای آن در حقوق ایران خالی است.

قطعا قواعد عمومی مسئولیت مدنی ضابطان دادگستری با توجه به وظایف شغلی و حرفه‌ای آنان جوابگوی مسائل پیش‌آمده اقدامات نمی‌باشد و ضروری است که این مباحث مشخصاً مطرح و تحلیل شود.

۳. اهداف تحقیق

۱. شناخت تحلیلی از مبنای مسئولیت مدنی ضابطان دادگستری ناشی از اقدامات قانونی آنان جهت کاربردی کردن آن در محاکم دادگستری.

۲. آموزش شهروندان با حقوق شهروندی در رابطه با محاکم ضابطان دادگستری و نحوه اقامه دعوی مطالبه خسارت.

۳. پژوهش در خصوص موضوع روز دنیا و دعوت مجامع دانشگاهی دادگستری جهت منقح نمودن موضوع مطرح شده در رساله.

برای رسیدن به اهداف مذکور، پاسخ به سؤالات زیر می‌تواند راهگشا باشد:

مبنای مسئولیت مدنی ضابطان دادگستری در فقه و حقوق چیست؟

عناوین و مبنا و ارکان مسئولیت مدنی ضابطان دادگستری کدام است؟

قلمرو، موانع مسئولیت در فرض وحدت و تعدد اسباب تا کجاست؟

۴. فرضیه‌های تحقیق

کنترل به سؤالات اصلی مطروحه فرضیه‌های تحقیق، به صورت ذیل شکل می‌گیرند:

۱. به نظر می‌رسد در فقه و حقوق مبنای واحدی برای مسئولیت مدنی ضابطان دادگستری وجود ندارد که گاهی قانونگذار بر تقصیر و گاهی بر موارد بدون تقصیر (جبران ضرر) افزوده است.
۲. در قوانین ایران، مسئولیت مدنی ضابطان دادگستری قانون خاصی ندارد در این خصوص مسئولیت مدنی آنان تابع قواعد عمومی مسئولیت مدنی است.
۳. دامنه مسئولیت مدنی ضابطان دادگستری در فرض وحدت سبب شامل خسارتهای مادی معنوی و جانی و در فرض تعدد نظریه سبب اقوی ملاک حل و فصل و دعاوی است.
۴. چنانکه بیان شد مبنای مسئولیت مدنی ضابطان در حقوق موضوعه گاهی بر پایه "تقصیر" است، ولی قانونگذار بر موارد بدون تقصیر افزوده است.

۵. ساماندهی تحقیق

در فصل نخست، بیان روش‌های و انواع ضابطان و مسئولیتهای آنان و ضرورت شناخت و فواید آن مورد بررسی قرار گرفته است. از آنجایی که در دستگاه قضایی ایران، متأسفانه پلیس قضایی وجود ندارد، لذا ضرورت شناخت و شناساندن و بیان وظایف آنان اهمیت دو چندان می‌یابد. در فصل دوم: منابع و مبنای و ارکان مسئولیت مدنی در فقه و حقوق آورده شده است که هدف طرح آن به این علت است که آیا مسئولیت مدنی ضابطان دادگستری در فقه و حقوق واحد است یا خیر؟ در صورت عدم وحدت، مبنای مسئولیت مدنی ضابطان چیست؟ و آیا می‌توان یک مبنا در فقه و حقوق ارائه داد؟

و در فصل سوم: به حدود و قلمرو و مسئولیت مدنی مسائل مربوط به دیه و مازاد دیه، خسارتهای معنوی، عدم النفع، ونحوه تعیین خسارت از سوی قضات محترم پرداخته است. و یکی از مهم ترین مباحث در موضوع رساله فرضی است که مسئولیت مدنی ضابطان دادگستری با برخی عوامل تداخل می‌نماید حدود و نحوه تعیین و نحوه پرداخت خسارت از سوی عوامل متعدد و ضابطان دادگستری چگونه است؟ که به تفصیل تقدیم می‌گردد.

۶. روش تحقیق

در این نوشتار با تکیه بر عقیده نگارنده سعی شده است که در حد ضرورت از آثار دیگر استفاده نشود چرا که گفتگو در این موضوع پژوهشی برای تبیین مبنا و جایگاه و میزان مسئولیت

مدنی ضابطان دادگستری است، لذا بیشتر به بیان عقیده و نظر تکیه شده است گرچه در مواردی به اقوال اساتید نیز اشاره شده و مرجع نیز مشخص گردیده است. و این تحقیق بر پایه توصیفی و تحلیلی بوده و روش گردآوری آن کتابخانه ای و ضمن اینکه از مطالعات نرم افزاری نیز استفاده شده است و از حقوق کشورهای دیگر کمتر سخن به میان آمده چرا که فقه امامیه از چنان غنای ذاتی برخوردار است که نیازی به طرح آن به نظر نگارند وجود ندارد و آنها باید از قوانین اسلامی اقتباس نمایند و این اول راه است.

وتلاش گردید تا مراجع مستقیم به آثار نویسندگان، خصوصاً فقهای گرانقدر امامیه جهت مزید اطمینان از انحرافات آنها، و موجود نبودن اصل کتب در برخی کتابخانهها، کار را با دشواری زیادی روبرو می ساخت.

در پایان بر خود فرض دارم از تمامی دانشمندان و اساتید که این اثر تا چیز از زحمات آنها بوجود آمده و چیزی جز تعلیم آنها نمی باشد، خصوصاً استاد محترم دکتر وحدتی شبیری که با راهنمایی مفید و سازنده باعث پدید آمدن این اثر، و همچنین استاد زمانی که با صبر و حوصله باعث بالندگی این اثر گردیدند تشکر و ارادت نموده و عزت و افتخار در دنیا برای آنها آرزو مندم.